

Wydawca: Urząd Gminy Dzierzkowice
 Terpentyna 1
 23-251 Dzierzkowice
www.dzierzkowice.pl

GMINA DZIERZKOWICE

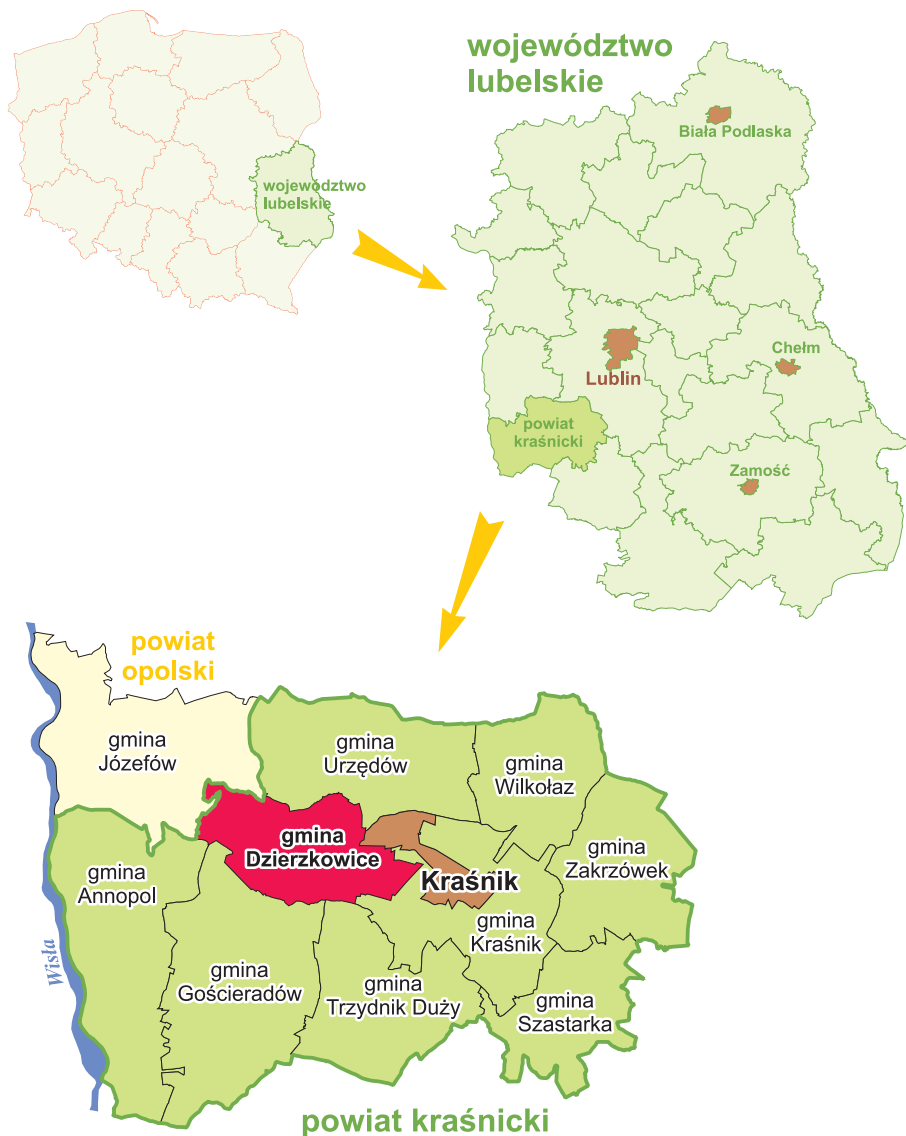
WALORY TURYSTYCZNO-KRAJOBRAZOWE

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
 w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013

Gmina Dzierzkowice znajduje się w zachodniej części powiatu kraśnickiego. Zajmuje powierzchnię 87,22 km² oraz liczy około 5500 mieszkańców. Sąsiaduje z gminami: Urzędów – od północy, Kraśnik (gmina miejska i wiejska) – od wschodu, Trzydnik Duży – od południowego wschodu, Gościeradów – od południa, Annopol – od południowego zachodu i Józefów nad Wisłą (gmina powiatu opolskiego) – od zachodu. W skład gminy Dzierzkowice wchodzi 15 miejscowości, w tym 14 sołectch.

Współrzędne geograficzne centrum gminy to: 50°50'41" N, 22°06'47" E.

Szanowni Państwo!

Mam wielką przyjemność zaprosić Państwa do zapoznania się z publikacją prezentującą walory turystyczno-krajoznawcze, kulturowe i gospodarcze naszej „małej ojczyzny”.

Dzierzkowice to gmina o charakterze rolniczym, znana jest z produkcji owoców miękkich, zwłaszcza porzeczek, malin i truskawek, a także hodowli drobiu. Jest tu dobra baza do rozwoju przemysłu rolno-spożywczego i przetwórczego.

Od 1990 roku trwa dynamiczny rozwój gminy. Gmina, mimo że oddalona jest od głównych szlaków komunikacyjnych, posiada dobrze rozwiniętą sieć utwardzonych dróg gminnych oraz dróg dojazdowych do pól. Wszystkie miejscowości podłączone są do sieci wodociągowej, gazowej, telefonicznej. Połowa gminy posiada sieć kanalizacyjną – ścieki oczyszczane są w gminnej oczyszczalni. Na terenie całej gminy prowadzona jest selektywna zbiórka odpadów. Przy głównych ciągach drogowych mamy pobudowane chodniki dla pieszych. Skutecznie ubiegamy się o środki unijne na realizację inwestycji jak i na tzw. projekty miękkie. Dzięki pozyskanym środkom unijnym zbudowaliśmy kanalizację w miejscowości Dzierzkowice-Wola, adaptowaliśmy 4 remizy OSP na Świetlice Wiejskie. Zagospodarowaliśmy przestrzeń publiczną centrum miejscowości Dzierzkowice-Rynek i Terpentyna oraz zmodernizowaliśmy boisko sportowe. Zakupiliśmy wyposażenie trzech placów zabaw. Realizowaliśmy projekt „Przedszkolaki z nowej paki” – do 3 punktów przedszkolnych uczęszczało ok. 50 dzieci. Aktualnie punkty przedszkolne utrzymujemy z własnych środków.

Od 2012 r. planujemy zorganizowanie i prowadzenie szkolnego schroniska młodzieżowego przy Zespole Placówek Oświatowych w Terpentynie w wolnych pomieszczeniach Szkoły Podstawowej w Dzierzkowicach-Woli. Na tę okoliczność zostanie zawarte stosowne porozumienie z Zarządem Powiatu Kraśnickiego, dzięki czemu ze schroniska będą mogli korzystać uczniowie szkół spoza terenu gminy.

Obszar gminy jest bogaty w lasy, które zajmują ok. 25% jej powierzchni. Duże obszary leśne, łąki, stawy, ukształtowanie terenu z licznymi skłonami i wzniesieniami oraz charakterystycznymi dla gminy wąwozami erozyjnymi czynią krajobraz niezwykle różnorodnym i ciekawym. Dopełnia go przebiegająca środkiem gminy malownicza dolina rzeki Wyżnicy.

Czyste powietrze, piękno natury, bogate życie kulturalno-sportowe sprawiają, że nasza gmina jest atrakcyjnym miejscem dla turystów i inwestorów.

Zapewniając o życzliwości i gościnności mieszkańców, zachęcam Państwa do odwiedzania naszej gminy, życząc przyjemnego pobytu i miłych wrażeń.

Z poważaniem

Wójt Gminy Dzierzkowice
Jan Grzebuła

Pomnik w Dzierzkowicach-Rynku

Urząd Gminy Dzierzkowice

Centrum handlowo-usługowe gminy

Wzgórze Zamkowe

Centralnym punktem gminy jest pięknie odrestaurowany w ostatnich latach skwer w Dzierzkowicach-Rynku, przy skrzyżowaniu dróg do Urzędowa, Kraśnika i Annopola, na którym znajduje się **pomnik żołnierzy poległych w czasie I i II wojny światowej** ❶, tzw. pomnik partyzanta, postawiony przez społeczeństwo Dzierzkowic w 1973 r. dla uczczenia ofiar I i II wojny światowej, zrekonstruowany w 2010 r. Obok znajduje się siedziba **Urzędu Gminy Dzierzkowice** ❷ oraz **centrum handlowo-usługowe** ❸, w skład którego wchodzi m.in.: Gminny Ośrodek Kultury, remiza Ochotniczej Straży Pożarnej, Zespół Placówek Oświatowych w Terpentynie, Ośrodek Zdrowia, apteka, sklepy itp.

Z najstarszymi dziejami Dzierzkowic związane jest **Wzgórze Zamkowe** ❹, zwane też Grodziskiem, znajdujące się w Terpentynie w pobliżu drogi w kierunku Józefowa nad Wisłą. Istniejący tam zamek – wzniesiony prawdopodobnie za Kazimierza Wielkiego – był siedzibą starostwa urzędowskiego obejmującego: Urzędów, Dzierzkowice i Księżomierz (klucz dóbr królewskich). Prawdopodobnie właśnie tam zatrzymywali się królowie: Kazimierz Wielki, Władysław Jagiełło, Aleksander Jagiellończyk czy Zygmunt I Stary. Wspomniany obiekt zamkowy zbudowany był z drewna i cegły. Miał plan prostokąta i był podpiwniczony z dwiema kondygnacjami. Dzielnic otoczony był murem obwodowym, w którym znajdowała się brama wjazdowa. W XVII wieku zamek rozbudowano. W jego wnętrzu znajdowało się kilka pokoi, a w nich piece z piękną ornamentyką koloru białego i zielonego oraz oryginalne kominki. Przy zamku istniał dwór zbudowany również z drewna i wyposażony podobnie jak zamek. Do dnia dzisiejszego pozostały fundamenty dawnego zamku, fragmenty fosi, a mieszkańcy sporadycznie znajdują jeszcze elementy budowli i jej wyposażenia. Według niepotwierdzonych informacji znaleziono tam również topór i pień kłosa, które trafiły do jednego z krakowskich muzeów. Na Wzgórzu Zamkowym kilkakrotnie prowadzono badania archeologiczne – ostatnio na niewielką skalę w 1994 r. przez Muzeum Regionalne w Kraśniku.

Architektura sakralna i miejsca pamięci

Największym, najciekawszym i zapewne najważniejszym zabytkiem Dzierzkowic jest drewniany **kościół parafialny** ❺ wraz z **dzwonnica**. Znajduje się on w centrum miejscowości, w Dzierzkowicach-Rynku. Pierwsze wzmianki o parafii dzierzkowickiej pochodzą z początku XIV wieku. Na miejscu wcześniejszej świątyni, zniszczonej przez pożar, w latach 1730–1748 postawiono istniejący do dziś kościół pw. św. Stanisława i św. Marii Magdaleny, konsekrowany w 1751 r. przez bpa Kajetana Sołtyka. W latach 1766–1781 budynek odnowiono, a w 1892 r. gruntownie przebudowano (podwyższono). Kościół jest drewniany, konstrukcji zrębowej, oszalowany, jednonawowy. Przy prezbiterium z jednej strony znajduje się zakrystia, po przeciwnej stronie – skarbczyk, przy nawie – kruchta dobudowana w okresie późniejszym. Nad nawą jest wieżyczka na sygnaturkę. Elewacja frontowa zakończona jest dwiema wieżyczkami kwadratowymi z hełmami. Wewnątrz kościół jest otynkowany i malowany gładko. Posadzka z płyt granitowych, 3 ołtarze drewniane: główny o charakterze barokowym z 3 obrazami zmiennymi: Matki Boskiej z Dzieciątkiem, św. Stanisława BM i św. Marii Magdaleny, ponadto rzeźbione figury. Ołtarz boczny prawy – Serca Pana Jezusa, lewy – Matki Bożej, rokokowe z II połowy XVIII w. Na chórze muzycznym 16-głosowe organy z 1958 r. Na kościele znajdował się również zabytkowy kamienny zegar słoneczny w kształcie serca, podpisany „Dębno 1704”, lecz trafił on do muzeum zegarów w Jędrzejowie, подарowany przez jednego z księży dzierzkowickiej parafii. Przed kościołem znajduje się murowana dzwonnica-brama z 1880 r. z 3 dzwonami oraz figurami patronów świątyni. Kościół wraz z dzwonnica, parkanem i cmentarzem przykościelnym wpisany jest do rejestru zabytków.

Kaplica w Ludmiłowce ❻ – niewielki murowany kościółek pw. Niepokalanego Serca Najświętszej Marii Panny, wybudowany w 1984 r., wchodzący w skład parafii w Dzierzkowicach. Znajduje się w pobliżu drogi do Annopola.

Kościół parafialny z dzwonnica

Widok przez dzwonnica-bramę

Kaplica w Ludmiłowce

Sanktuarium św. Otylii

Aleja polskich świętych i błogosławionych

Kapliczka w Wyżnicy

Sanktuarium Świętej Otylii ⑦ – znajduje się na północno-wschodnim krańcu gminy Dzierzkowice, przy drodze powiatowej, niedaleko pierwszych zabudowań Urzędowa, który uznał św. Otylię za swoją patronkę. Początki kultu św. Otylii kryją mroki dziejów. Stare źródła pisane, protokoły wizytacyjne z końca XVIII wieku stwierdzają, że w tym miejscu stał już wtedy kościół pod wezwaniem św. Otylii, zwany też czasem kaplicą, że dokonywano remontów tego kościoła i że istniał żywy kult tej świętej. Początek kultu musiał więc być znacznie wcześniejszy. Trudno dokładnie ustalić zarówno czas budowy kościoła św. Otylii w Urzędowie jak i początek oraz okoliczności powstania kultu. Nie ma już bowiem tego kościoła, ani też domu szpitalnego, zbudowanego z drewna pochodzącego z jego rozbiórki. Obecna kapliczka, stojąca nad stokiem pod lasem, przy drodze do Dzierzkowic pochodzi z 1890 r. Jest drewniana i skromna. W swej prostocie jednak bardzo piękna. Wierni gromadzą się przy niej nawet w dni powszednie. Do kapliczki prowadzi aleja z figurami polskich świętych i błogosławionych. Woda wypływająca ze źródła pod kapliczką jest uznawana w miejscowej tradycji za leczniczą – szczególnie przy schorzeniach oczu. Przesyłają tę wodę swoim znajomym, mieszkającym w innych miejscowościach. Przynależność parafialna tego świętego miejsca jest oczywista – jest to Urzędów.

Kapliczka w Wyżnicy ⑧ – zabytkowa murowana kapliczka z 1938 r., wewnątrz drewniana Pieta, styl gotycko-ludowy. Znajduje się przy drodze do Kraśnika, w pobliżu szkoły podstawowej.

Na terenie gminy Dzierzkowice znajduje się wiele innych kapliczek i krzyży przydrożnych, m.in. w Wyżnicy-Kolonii, Ludmiłowce i Dzierzkowicach-Zastawiu.

Pomnik w Dzierzkowicach-Zastawiu ⑨ – zlokalizowany przy drodze w kierunku Józefowa nad Wisłą. Wybudowany został w 45. rocznicę śmierci żołnierzy AK zamordowanych przez UB. Ufundowany został przez społeczeństwo Dzierzkowic i Urzędowa.

Cmentarz wojenny z I wojny światowej w Chruślankach Józefowskich ⑩ – wizytówka wszystkich cmentarzy wojennych Lubelszczyzny. Najłatwiej i najszybciej można do niego dotrzeć z Dzierzkowic-Woli, kierując się koło młyna i dalej przez Groblę. Założony został w latach 1916–1918 na nieregularnym planie, składał się z 21 mogił pojedynczych i 30 zbiorowych ułożonych w równoległych rzędach. Jego twórcami byli oficerowie Wydziału Grobów Wojennych przy dowództwie twierdzy Kraków. Pochowano tam początkowo 137 żołnierzy niemieckich i 25 rosyjskich poległych lub zmarłych na początku lipca 1915 r., ustawiono żeliwne krzyże i tabliczki. W roku 1933 przeniesiono tam szczątki 175 Niemców z cmentarza wojennego w Idalinie, poległych w bitwie pod Idalinem 3–7 lipca 1915 r. – dokonano ekshumacji zwłok i ustalono personalia poległych. Podczas II wojny światowej cmentarzem opiekowali się żołnierze niemieccy. Po wojnie cmentarz zaniedbany, a na początku lat 80. zdewastowany. Mogiły rozkopano i sprofanowano. W roku 1991 podjęto prace remontowe – groby uporządkowano, każdą mogiłę otoczono kamieniami i oznaczono krzyżem z metalową tabliczką. Całość otoczono murem z kamieni z rowem od strony bramy wejściowej. Prace ukończono w 1993 r. Znacznego wsparcia przy ich realizacji udzieliły m.in. ambasada Niemiec i Austriacki Czarny Krzyż.

Cmentarz wojenny z I wojny światowej w Dzierzkowicach-Podwodach ⑪ powstał 24–25 sierpnia 1914 r. tuż po walkach toczonych w trakcie tzw. I bitwy kraśnickiej (23–25 sierpnia). Założony został na miejscu krwawych walk wśród pól, między wsiami Suchodoły i Podwody, przy skrzyżowaniu dróg polnych przy istniejącej kamiennej kapliczce. W dokumentacji z czasów I wojny światowej i w literaturze austriackiej określany jest jako „Friedhof bei Suchodoły”.

Pierwotnie pochowano tu 120 żołnierzy armii austro-węgierskiej, w tym 50 z 13. pułku piechoty tzw. dzieci krakowskich oraz 14 żołnierzy rosyjskich. W roku 1917 cmentarz przybrał obecny kształt i został ogrodzony drewnianym płotem. Po ekshumacjach w czasie I wojny światowej i w okresie międzywojennym spoczęło tu ostatecznie około 180 żołnierzy obu armii, w tym wielu Polaków. Stopniowo cmentarz niszczał i ulegał zapomnieniu. W latach 30. planowano jego odnowienie. Po II wojnie światowej nie prowadzono już większych prac renowacyjnych.

Dzięki staraniom Austriackiego Czarnego Krzyża oraz Gminy Dzierzkowice w 2011 r. cmentarz został zrewaloryzowany. Wykonano prace porządkowe, trwałe metalowe ogrodzenie oraz granitowy pomnik z tekstem w języku polskim, rosyjskim i niemieckim.

Cmentarz wojenny w Chruślankach Józefowskich

Pomnik na cmentarzu w Dzierzkowicach-Podwodach

Obiekty dawnego przemysłu i rzemiosła

Młyn Jaroszyńskich 12 – nazwa młyna pochodzi od rodziny Jaroszyńskich, która młynem się zajmowała. Nie ustalono kto i kiedy go wybudował. W początkowym okresie był to młyn wodny o drewnianej konstrukcji napędzany przez koło podsiębierne. Niestety został on zniszczony przez pożar, podpalony przez wycofujące się wojska carskie w lipcu 1915 r. Obecny budynek wybudował w 1916 r. Antoni Jaroszyński. Początkowo jego napęd stanowiły 2 koła podsiębierne. Młyn zmodernizował Józef Jaroszyński, syn Antoniego, wstawiając turbinę wodną i walce. Następnie młyn zelektryfikowano, ale korzystano jeszcze przez pewien czas z turbiny wodnej. W latach powojennych młyn odebrano dotychczasowym dzierżawcom i jako państwowy był eksploatowany przez GS. W kolejnych latach wypuszczony w ajencję. Ostatnim jego użytkownikiem był Marian Jaroszyński. Obecnie młyn już nie funkcjonuje.

Młyn elektryczny w Dzierzkowicach-Rynku 13 – młyn o napędzie elektrycznym wybudował w 1947 r. Andrzej Plecha, który pełnił wówczas funkcję wójta gminy. Jest to budynek drewniany, piętrowy, konstrukcji ryglowej, kryty blachą. Młyn wyposażony jest w razowiec, żuber i walce. Po śmierci A. Plechy młyn przejął i prowadził jego syn Leszek. Od lat 70. minionego wieku młyn jest nieczynny, nadal posiada wyposażenie, jednak ulega stopniowej degradacji.

Młyn w Dzierzkowicach-Woli 14 – obiekt znajduje się nad rzeką Wyżnicą, przy drodze w kierunku Wolskiego Boru. Budynek drewniany, w dobrym stanie. Jak podają kroniki, wodny młyn w tej części Dzierzkowic istniał już w XVI wieku. Obecny młyn elektryczny to stosunkowo „nowy” budynek, bo odbudowany ze zniszczonego starego, który doszczętnie spłonął w lipcu 1944 r., podpalony przez wycofujące się wojska niemieckie. Już pod koniec tego samego roku Aleksander Miłek przystąpił do odbudowy spalonego młyna, który został uruchomiony w 1945 r., i dzierżawił go do 1949 r. W następnych latach młyn został zelektryfikowany, rezygnując z czasem z napędu wodnego. Wyposażenie młyna stanowią: razowiec, żuber, jeden zestaw walców podwójnych 800. Aktualnie młyn dzierżawi Mieczysław Miłek, który przejął go po Grzegorzu Miłku.

Od góry:
Młyn Jaroszyńskich
Wnętrze młyna Jaroszyńskich
Młyn w Dzierzkowicach-Woli

Kuźnia w Dzierzkowicach-Górach 15 – istniejąca od 1918 r. – budynek drewniany, zniszczony upływem czasu, użytkowany od daty powstania przez właścicieli z rodziny Burdów, od 1955 r. do dziś przez Bogdana Burdę. W XX wieku wykonywano tam większość robót naprawczych maszyn i urządzeń gospodarskich. Sporządzano części do narzędzi użytku codziennego wykorzystywanych przez miejscową ludność. Praca przynosiła dość wysokie zyski. Jediną niedoskonałością tejże kuźni była niemożliwość podkucia koni. Współcześnie kuźnia chyli się ku upadkowi. Istniejąca ponad 80 lat działalność kowalska powoli zanika. Właściciel, nie mogąc utrzymać się z niskich dochodów, poprzestał na kontynuowaniu swego zawodu tylko dla własnych potrzeb. Na stan techniczny budynku kuźni wpływ wywarły także powodzie, w tym ta z 1969 r., związana z oberwaniem chmury nad Dzierzkowicami.

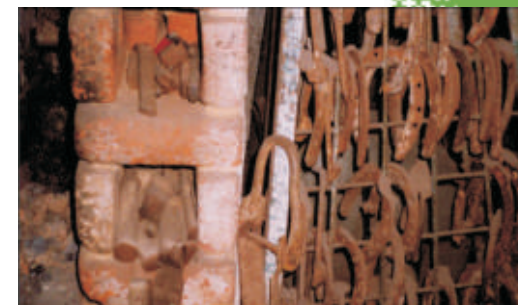

Kuźnia w Dzierzkowicach-Górach

Kowadło kuźni w Dzierzkowicach-Górach

Kuźnia w Dzierzkowicach-Podwodach 16 – murowana kuźnia z 1955 r. – budynek mniej zniszczony niż w Dzierzkowicach-Górach, zadbane, wciąż użytkowany przez właścicieli. Obecny właścicielem jest Piotr Suda. W drugiej połowie XX wieku wykonywano tam większość robót naprawczych maszyn i urządzeń gospodarskich, podkuwano konie, sporządzano części do narzędzi użytku codziennego, a także udoskonalenia pracy lokalnej ludności. Współcześnie kuźnia nadal wykorzystywana jest przez okolicznych mieszkańców do robót kowalskich, choć już w mniejszym stopniu. Właściciel poprzestał na kontynuowaniu swego zawodu tylko na potrzeby własne i sąsiadów, a to głównie z powodu małej opłacalności i drogich, często niedostępnych, narzędzi kowalskich i koks.

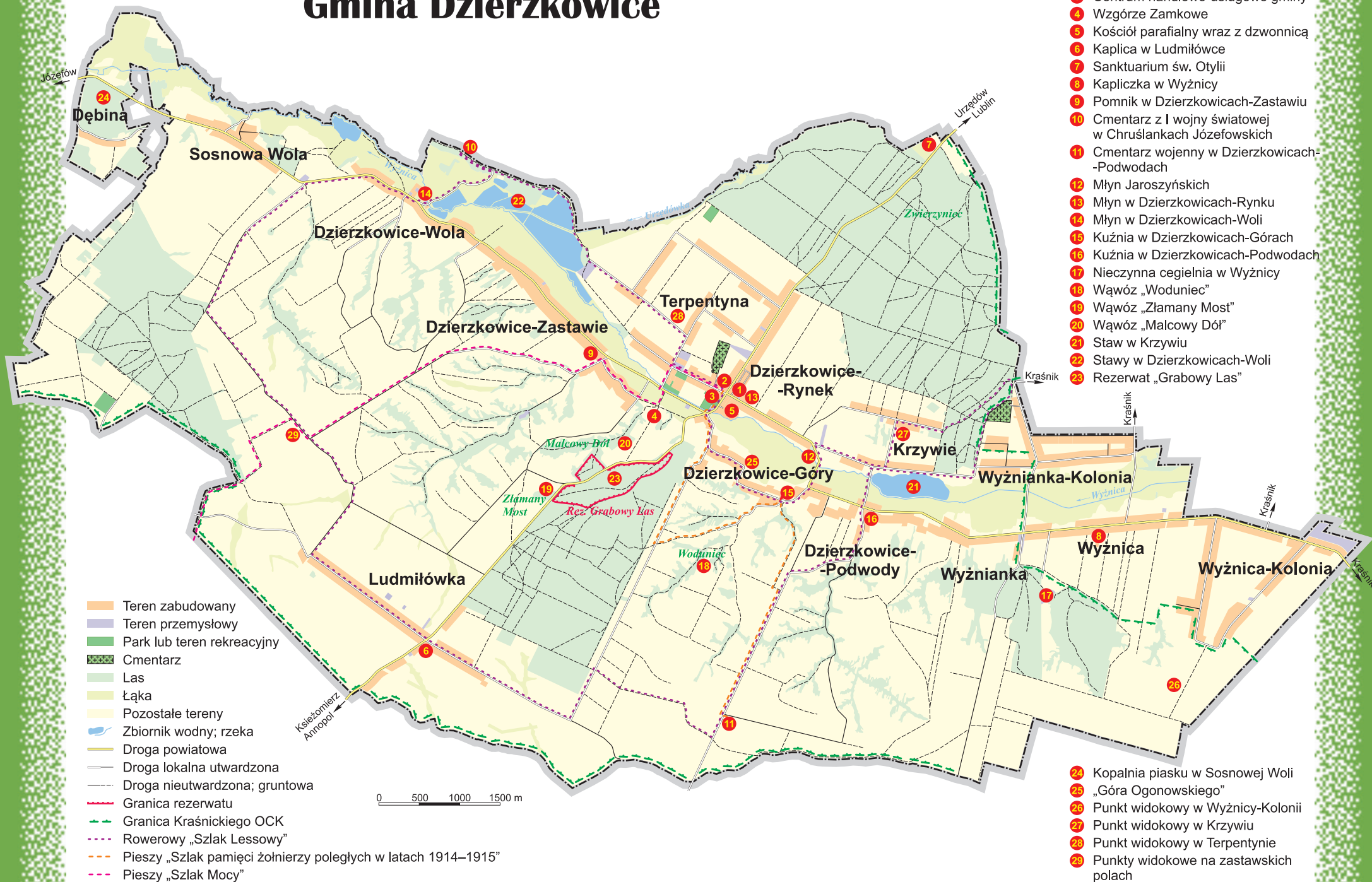
Gotowe podkowy w kuźni w Dzierzkowicach-Podwodach

Cegielnia w Wyżnicy 17 – zbudowana została jeszcze przed II wojną światową. Była piątą, kolejną powstałą w rejonie, po 4 kraśnickich. W okresie powojennym wchodziła w skład Lubelskiego Przedsiębiorstwa Ceramiki Budowlanej z siedzibą w Lublinie. Bazowała na doskonałej jakości miejscowym surowcu lessowym. Do czasów współczesnych po cegielni pozostał jedynie, wyraźnie górujący nad okolicą, komin pieca do wypalania cegły.

Teren dawnej cegielni w Wyżnicy

Gmina Dzierzkowice

Walory przyrodnicze

Urzeźbienie terenu gminy Dzierzkowice jest efektem procesów działających w trzeciorzędzie i czwartorzędzie. Obszar ten zalicza się do mezoregionu Wzniesienia Urzędowskie, stanowiącego zachodnią część Wyżyny Lubelskiej. Najwyższe wzniesienia terenu w obrębie gminy wynoszą ponad 250 m n.p.m. i znajdują się w Ludmiłowie. Tereny położone najniżej – ok. 150 m n.p.m. – znajdują się w północno-zachodniej części gminy we wsi Sosnowa Wola.

Centralną część obszaru gminy zajmuje płaska szeroka dolina Wyżnicy o układzie SE–NW. Cechą charakterystyczną tego obszaru jest wyraźna asymetryczność rzeźby w stosunku do doliny rzeki Wyżnicy. Rzeźba rozciągająca się na północ od doliny jest typowa dla Wzniesień Urzędowskich. Są to wzgórza o łagodnie opadających ku dolinie Wyżnicy zboczach.

Wąwóz „Woduniec”

Ruda żelaza w wąwozie „Woduniec”

W południowej części obszaru gminy zasadniczy typ rzeźby terenu ulega zmianie. Zbocza wzgórz opadających ku dolinie Wyżnicy od południa odznaczają się znacznymi spadkami. Występujące tu formy są charakterystyczne dla obszarów o podłożu lessowym lub lessopochodnym. Wzniesienia lessowe porozcinane są licznymi wąwozami powstałymi na skutek erozji wód płynących okresowo podczas ulewnych opadów oraz wiosną z topniejących śniegów. Część wąwozów pełni funkcję głębocznic.

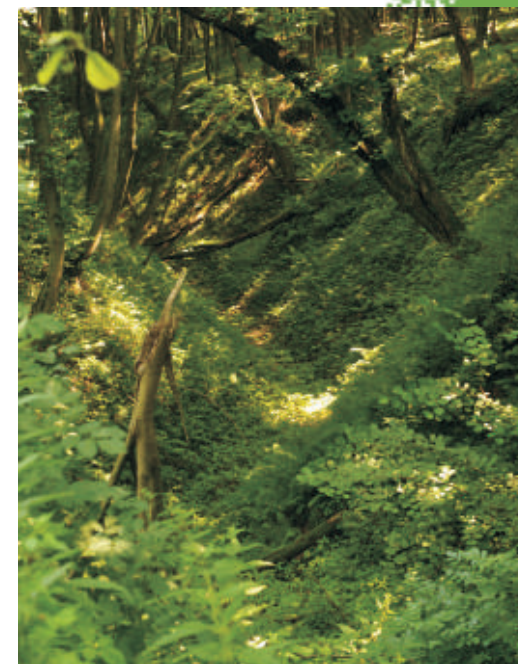
„Woduniec” 18 („Woduńca”) – wąwóz lessowy rozciągający się na przestrzeni około 1 km, przecinający pola uprawne w miejscowości Dzierzkowice-Góry. Najłatwiej do niego dotrzeć, kierując się od „Górzańskiego Wygonu”, z którym łączy się u swego wylotu. „Woduniec” jest niezwykle interesującym wąwozem pod względem geologicznym. W wielu miejscach mają tam swe wychodnie mezozoiczne skały wapienne, ze śladami dawnej fauny morskiej. Przy odrobinie szczęścia można znaleźć skamieniałe belemnity, fragmenty skorup i odciski skalne amonitów. O obecności rud żelaza w skałach świadczy ich rdzawe zabarwienie oraz pojedyncze żelaziste konkretne. Możemy tam też doskonale zaobserwować charakterystyczny dla obszarów lessowych proces erozji wąwozowej, który nasilił się w ostatnich latach na skutek niszczenia profilu gleby przez ciężkie maszyny rolnicze. O intensywnej działalności rolniczej na tym terenie świadczy znajdująca się na wschód od wąwozu malownicza głębocznica.

„Złamany Most” 19 („Kurnikowy Dół”) – głęboki wąwóz lessowy porośnięty wiekowymi drzewami liściastymi, znajdujący się w północno-zachodniej części „Grabowego Lasu”. Wąwóz przecina asfaltową szosę pomiędzy Dzierzkowicami a Ludmiłową. „Złamany Most” posiada nie tylko walory krajobrazowo-turystyczne. Niegdyś przejazd przez wąwóz umożliwiał drewniany most, który uległ zniszczeniu. Po wielu, wielu latach wybudowano betonowy przepust oraz wysoki nasyp zmniejszający spadek terenu, lecz jednocześnie dzielący wąwóz na dwie części. „Złamany Most” od wieków otoczony jest nimbem tajemniczości i związany z wieloma legendami i tajemnicami. O miejscu tym opowiadano zasłyszane i doświadczane przygody: o śmierci kochanków w związku z załamaniem się mostu; o tym, że o północy pieje tutaj kur – stąd czasem używana jest zamiennie nazwa wąwozu „Kurnikowy Dół”; gdzie hukają sowy, pojękują dusze pokutujące i zawodzą wilki. Wielu opowiadań o tym miejscu, w tym tragicznych, dostarczyła również ostatnia wojna.

„Malcowy Dół” 20 („Pańskie Doły”) – przepiękny lessowy wąwóz, czy też raczej parów o płaskim dnie i zboczach porośniętych drzewami liściastymi: lipą, jesionem i innymi, położony na pograniczu Terpentyny i Dzierzkowic-Zastawia, w niewielkim oddaleniu od szosy z Dzierzkowic w kierunku Józefowa nad Wisłą. Wąwóz jest zadbany; swoim wyglądem przypomina park. Jego dno jest regularnie koszone. Bardzo chętnie odwiedzany przez okolicznych miłośników pieszych wędrówek i przyjacielskich spotkań przy ognisku. Ze względu na swe walory przyrodnicze obszar warty objęcia częściową ochroną.

Most nad wąwozem „Złamany Most”

Wąwóz „Złamany Most”

Mostek nad drogą w głębocznicy

Warunki klimatyczne

Klimat tego obszaru kształtują głównie masy powietrza polarno-morskiego i polarno-kontynentalnego. Zaznacza się tu dominacja wiatrów zachodnich i południowo-zachodnich. Teren gminy charakteryzuje się dużym nasłonecznieniem i wysokim rocznym wskaźnikiem temperatury – około 7,6°C.

Najcieplejszym miesiącem jest lipiec ze średnią temperaturą około 18,9°C, najchłodniejszym – styczeń ze średnią temperaturą –3,0°C. Zimy w skali Wyżyny Lubelskiej są stosunkowo ciepłe. Roczne amplitudy są małe i wynoszą 21,9°C. Średnie roczne sumy opadów wynoszą około 560 mm, z czego 15–20% w postaci śniegu. Pokrywa śnieżna zalega średnio 70–75 dni w roku. Analizując wysokość opadów należy wspomnieć o gwałtownej ulewie jaka miała miejsce 15 czerwca 1969 r., a której centrum znajdowało się nad miejscowością Dzierzkowice-Góry. Ulewa, której towarzyszył grad, wyrządziła znaczne szkody gospodarcze, a także miała poważne następstwa geomorfologiczne.

Klimat panujący na obszarze Dzierzkowic sprzyja rozwojowi rolnictwa; okres wegetacji trwa około 215 dni i należy do najdłuższych na Wyżynie Lubelskiej.

Wody powierzchniowe

Główną rzeką gminy jest **Wyźnica** (zwana też Wyżnianką), prawy dopływ Wisły. Jej długość wynosi 42,5 km, z czego około połowa, tj. środkowy odcinek rzeki znajduje się na terenie Dzierzkowic. Zarówno źródło, jak też ujście znajdują się poza gminą. Jest to rzeka słabo uregulowana i meandrująca. Najwyższe stany wód (wezbrania) osiąga podczas wiosennych roztopów. Wtedy też rzeka tworzy rozlewiska, zalewając okoliczne łąki. Latem często obserwuje się niskie stany wody, tzw. niżówki. W ostatnich latach zaobserwowano obniżenie poziomu wód i zanik części źródeł w systemie Wyźnicy. Średni przepływ Wyźnicy wynosi około 2 m³/s.

W północno-zachodniej części gminy w miejscowości Dzierzkowice-Wola zasila Wyźnicę prawobrzeżny dopływ – **Urzędówka**. W miejscowości Wyżnianka-Kolonia występują malownicze **źródła** należące do systemu rzeki i strumyki zasilające Wyźnicę.

Niegdyś Wyźnica pełniła znaczącą rolę w życiu mieszkańców gminy. Okoliczna ludność pobierała wodę dla celów gospodarczych, a wzdłuż rzeki budowano młyny wodne. Obecnie z dobrodziejstw Wyźnicy najczęściej korzystają właściciele stawów rybnych oraz amatorzy wędkarstwa.

Próg na rzece Wyźnicy w okolicy młyna Jaroszyńskich

Staw w Krzywiu 🌿 – jeden z największych stawów w gminie Dzierzkowice. W przeszłości pełnił m.in. funkcje rekreacyjne (kąpielisko). Obecnie jest stawem hodowlanym (hodowla karpia). Jest to urokliwe miejsce, gdzie można obserwować ptactwo wodne i ptaki drapieżne.

Stawy w Dzierzkowicach-Woli 🌿 – malowniczo położony kompleks stawów rybnych. Od północy graniczy z dużym kompleksem leśnym z przewagą drzew iglastych, z rezerwatem przyrody „Natalin” (gmina Urzędów). Na skraju lasu znajduje się cmentarz wojenny w Chruslankach Józefowskich.

W dolinie Wyźnicy wydzielono kilka użytków ekologicznych obejmujących stawy, łąki, tereny podmokłe i zabagnione. Z roślin chronionych na uwagę zasługuje rzadka roślina – pełnik europejski.

Stanowiska lęgowe bociana białego – według aktualnych danych Ogólnopolskiej Bazy Gniazd Bociana Białego, w gminie Dzierzkowice znajdują się 23 gniazda bocianie: najwięcej w Dzierzkowicach-Woli – 6, następnie w Dzierzkowicach-Zastawiu – 4, Wyźnicy i Terpentynie po 3, w Sosnowej Woli – 2 oraz w Dzierzkowicach-Rynku, Wyżnianie i Wyźnicy-Kolonii po 1. Gniazda umiejscowione są na słupach energetycznych i telefonicznych, budynkach gospodarczych i drzewach. Ptaki te nie unikają siedzib ludzkich i dlatego często gnieźdzą się pośrodku wsi. Występujące w dolinie rzeki Wyźnicy tereny trawiaste (łąki) podmokłe lub częściowo zalewane sprzyjają występowaniu znacznej populacji tych brodzących ptaków. W obserwację i ochronę bocianów w gminie Dzierzkowice, nieprzerwanie od 2001 r., angażuje się Zespół Placówek Oświatowych w Terpentynie. Koordynatorem działań na rzecz bocianów jest pani Helena Łata, która od wielu lat, z pozytywnym skutkiem, motywuje młodych ludzi do prowadzenia obserwacji i rozbudza w nich zainteresowanie otaczającą przyrodą.

Staw w Krzywiu

Stawy w Dzierzkowicach-Woli

Meandry rzeki Wyźnicy

Bocian biały na łące

Obszary leśne

Planowany rezerwat przyrody „Grabowy Las” 🌳 zajmuje północno-zachodnią część odosobnionego uroczyska leśnego, na skraju miejscowości Dzierzkowice-Góry. Łączna powierzchnia projektowanego rezerwatu wynosi 40,37 ha, z tego na lasy przypada 40,10 ha, a na tereny niezalesione 0,27 ha. „Grabowy Las” należy do kategorii rezerwatów częściowych, krajobrazowo-leśnych. Głównym celem ochrony w rezerwacie jest wyjątkowo silnie pocięty obszar lessowy w formie wąwozów i suchych dolin. Rosnące tam wielogatunkowe lasy liściaste należą do rzadko występującego w Polsce grądu lipowo-jaworowego w odmianie wąwozowej. Na uwagę zasługują liczne stanowiska rzadszych i chronionych roślin oraz kilkanaście pomnikowych okazów drzew. Łącznie występuje około 20 gatunków drzew, 10 krzewów, 100 półkrzewinek i roślin zielnych i ponad 20 mszaków. Do najbardziej interesujących roślin należą: wawrzynek wilczelyko, widłak wroniec, paprotnica krucha, zdrojówka rutewkowata, parzydło leśne, groszek wschodniokarpacki, barwinek pospolity, lilia złotogłów, storczyki gnieźnik leśny i podkolan zielonkawy, kruszyna pospolita, kalina koralowa. Znaczne regionalne walory geobotaniczne posiadają: lipa szerokolistna, dąb bezszypułkowy, jawor i wiąz górski. Spośród najpotężniejszych zachowanych drzew jeden okaz dębu szypułkowego zarejestrowany jest od 1976 r. jako pomnik przyrody.

Rezerwat ten stanowi także doskonałą remizę dla różnorodnej zwierzyny leśnej z pogranicza biocenozy leśnej i polnej. Szczególnie licznie występują tam chronione gatunki ptaków lęgowych i przelotnych. Projektowany rezerwat z uwagi na malowniczo pocięty wąwozami teren i występujące tam lasy liściaste ze starymi przestojami drzew doskonale nadaje się do celów rekreacyjnych.

Obok wspomnianego grądu na południe od rzeki Wyżnicy rozciąga się jeszcze kilka innych skupisk leśnych, głównie w miejscowościach Sosnowa Wola i Wyżnica. Jednak największy powierzchniowo obszar leśny w gminie, tzw. **Zwierzyniec** rozciąga się w północnej części gminy pomiędzy Terpentyną i Dzierzkowicami-Rynkiem a Urzędowem. Łącznie skupiska leśne stanowią czwartą część powierzchni gminy.

Dawna kopalnia piasku „Sosnowa Wola” 🏖️ – piaszczysty obszar śródleśny położony na zachód od Sosnowej Woli i na północ od Dębiny. W niezbyt odległej przeszłości funkcjonowała tam kopalnia piasku. Obecnie teren po eksploatacji surowca stopniowo pokrywa się roślinnością. Jednak do dziś można zobaczyć rozległe piaszczyste pagórki przypominające nadmorskie wydmy.

„Grabowy Las”

Wydmy w kopalni piasku

Wzniesienia i punkty widokowe

„Góra Ogonowskiego” 🏔️ – wysoka skarpa o znacznej stromiznie, szczególnie od strony wschodniej, znajdująca się w Dzierzkowicach-Górach. Opada ku dolinie rzeki Wyżnicy ostrą krawędzią porośniętą mieszanym drzewostanem, co sprawia, że miejsce widokowo przypomina krajobraz niskich gór.

Punkt widokowy w Wyżnicy-Kolonii 📍 – punkt umiejscowiony na polach w południowej części wioski na wysokości bezwzględnej ok. 250 m n.p.m. Można stąd podziwiać panoramę Kraśnika i okolicznych miejscowości.

Punkt widokowy w Krzywiu 📍 – miejsce o wysokości bezwzględnej ok. 220 m n.p.m. w pobliżu gminnej asfaltowej drogi, łatwo więc do niego dotrzeć. Cudowny widok przede wszystkim na staw w Krzywiu, jak również na przeciwny, południowy stok doliny rzeki Wyżnicy.

Punkt widokowy w Terpentynie 📍 – punkt znajdujący się wśród pól, przy drodze gminnej, na wysokości bezwzględnej około 210 m n.p.m. Rozległy widok: na dolinę rzeki Urzędówki i Wolski Bór na północy, poprzez stawy w Dzierzkowicach-Woli na zachodzie, na obszary rolnicze w Dzierzkowicach-Zastawiu na południowym zachodzie.

Punkty widokowe na zastawskich polach 📍 – miejsca o wysokości bezwzględnej około 240 m n.p.m. położone przy polnych drogach na północ od zachodniego krańca Ludmiłówki. Rozciąga się stąd szeroka panorama obszarów użytkowanych rolniczo. W oddali widoczna zwarta zabudowa Ludmiłówki oraz niewielkiego przysiółka Aleksandrów Osada w gminie Gościeradów.

Panorama z „Góry Ogonowskiego”

Strome zbocze „Góry Ogonowskiego”

Staw w Krzywiu widziany z punktu widokowego

Widok na zastawskie pola

Droga do punktu widokowego w Krzywiu

Droga w głębocznicy

Szosa z Ludmiłówki do Gór

Na zastawskich polach

Proponowane trasy turystyczne

Rowerowy „Szlak Lessowy” zaczyna się przed siedzibą Urzędu Gminy, prowadzi w dół ku rzece, za mostem skręć w lewo i drugi raz w lewo do miejscowości Dzierzkowice-Góry, powadzi obok „Góry Ogonowskiego”, przy kuźni skręć w lewo ponownie ku rzece, za mostem na szosie powiatowej zjeżdża w prawo do Krzywia, skręć w lewo pod górę do punktu widokowego, skręć w prawo, wjeżdża do lasu, w lesie pętla w prawo, wzdłuż cmentarza w dół, skręć w prawo, za stawem w Krzywiu w lewo przez most na Wyżnicy, na skrzyżowaniu z drogą powiatową obok kapliczki i kuźni prosto, przez Dzierzkowice-Podwody szosą asfaltową wychodzi na pola, za cmentarzem wojennym skręć w prawo na drogę polną, po dotarciu do asfaltu skręć w lewo, szosą do Ludmiłówki, na skrzyżowaniu obok kaplicy prosto aż do końca wsi, skręć w prawo w drogę polną, na zastawskich polach w lewo przez liczne punkty widokowe, przy krawędzi lasu skręć w prawo, kolejny punkt widokowy, droga polna przechodzi w szosę do Sosnowej Woli, na skrzyżowaniu w prawo do Dzierzkowic-Woli, obok młyna w lewo przez mostek, wzdłuż stawu w kierunku lasu, na krawędzi lasu skręć w lewo, drogą gruntową aż do cmentarza wojennego w Chrusłankach, z powrotem brzegiem lasu wzdłuż stawów, za mostkiem na Urzędówce prosto w kierunku zabudowań Terpentyny, za punktem widokowym skręć w prawo, następnie w lewo i trasa kończy się z powrotem przed Urzędem Gminy. Łączna długość trasy wynosi około 35 km. Szlak ten przebiega częściowo drogami nieutwardzonymi oraz pokonuje znaczne różnice wysokości – poleca się go osobom posiadającym odpowiedni sprzęt i doświadczenie.

Pieszy „Szlak pamięci żołnierzy poległych w latach 1914–1915” startuje sprzed Urzędu Gminy w dół ku rzece, za mostem skręca w lewo w kierunku Dzierzkowic-Gór, na następnym rozwidleniu dróg wiedzie prosto w kierunku Ludmiłówki, skręć w lewo na drogę polną za „Przeganianym Dołem”, w głębocznicy przechodzi pod mostkiem i szosą schodzi do „Górzańskiego Wygonu”, obok kuźni skręca w prawo na drogę gruntową przez wawóz pod górę, wychodzi

na podwodskie pola, łączy się z szosą, którą dochodzi do celu – cmentarza z I wojny światowej. Łączna długość trasy wynosi około 7 km.

Pieszy „Szlak Mocy” od siedziby Urzędu Gminy prowadzi ul. Lipową, na jej końcu skręca w lewo, przechodzi przez most na Wyżnicy, przecina szosę prowadzącą do Józefowa, za łąkami skręca w prawo w zabudowania, od pomnika wygonem w prawo w kierunku zastawskich pól, w miarę posuwania się pod górę można podziwiać coraz piękniejsze panoramy. Trasę można zakończyć na szczycie grzbietu przy punkcie widokowym lub kontynuować ją, idąc polami przez Aleksandrów-Osadę aż do sanktuarium Matki Boskiej Księżomierskiej w Księżomierzy. Łączna długość trasy wynosi około 13,5 km.

Opracował: Stanisław Cieślik

Przydatne numery telefonów

Urząd Gminy Dzierzkowice

Sekretariat 81 822 10 06
Wójt 81 822 10 03
Sekretarz 81 822 10 21

Biblioteka 81 822 10 64

Gminny Ośrodek Kultury 81 822 10 66

Zespół Placówek Oświatowych
w Terpentynie 81 822 10 02

Szkoła Podstawowa
w Dzierzkowicach-Woli 81 822 10 33
w Ludmiłówce 81 822 10 13
w Wyżnicy 81 826 15 52

Przedszkole w Terpentynie 81 822 10 36

NZO „Nasz Lekarz” w Terpentynie . . . 81 822 10 16

Apteka 81 822 10 34

Lecznica dla Zwierząt 81 822 10 17

Ochotnicza Straż Pożarna
Dzierzkowice-Rynek 81 822 10 65
Ludmiłówka 81 822 14 81

Parafia rzymskokatolicka 81 822 10 14

Bank Spółdzielczy Ziemi Kraśnickiej O/Dzierzkowice
Sala obsługi klienta 81 822 10 10
Księgowość 81 822 10 40

Poczta Polska O/Dzierzkowice 81 822 10 97

Siedziba Urzędu Gminy

Apteka

Zespół Placówek Oświatowych w Terpentynie

Dom Wiejski w Ludmiłówce